

รายงานการศึกษา ในประเทศระดับปริญญาโท
หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๖

จัดทำโดย

นางสาวพูนวาท มหาทรัพย์สมบัติ
นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ

สังกัดกลุ่มงานเวชศาสตร์ชุมชน โรงพยาบาลตากสิน
สำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร

รายงานการศึกษา ในประเทศระดับปริญญาโท
หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๖

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ ชื่อ - นามสกุล นางสาวพูนวาท มหาทรัพย์สมบัติ

อายุ ๒๘ ปี การศึกษา ปริญญาตรี สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์

๑.๒ ตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ การให้บริการและความช่วยเหลือเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไข การบำบัด
ฟื้นฟู การคุ้มครอง และการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพแก่ผู้ใช้บริการที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและ
สังคม อันเป็นผลมาจากอาการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการรักษาพยาบาลและ
ผู้ใช้บริการไม่สามารถแก้ไขหรือจัดการได้ด้วยตนเอง

๑.๓ ชื่อเรื่อง / หลักสูตร สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์

เพื่อ ศึกษา ฝึกอบรม ประชุม ดูงาน สัมมนา ปฏิบัติการวิจัย
งบประมาณ เงินงบประมาณกรุงเทพมหานคร เงินบำรุงโรงพยาบาล
 ทุนส่วนตัว

จำนวนเงิน ๑๓๕,๐๐๐ บาท

ระหว่างวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖ ถึงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖ (วันเสาร์ - วันอาทิตย์)

สถานที่ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวุฒิ / วุฒิบัตรที่ได้รับ ปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑.๔ การเผยแพร่รายงานผลการอบรม ผ่านเว็บไซต์ สนพ. และ กทม.

ยินยอม ไม่ยินยอม

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษา ฝึกอบรม ประชุม ดูงาน สัมมนา ปฏิบัติการวิจัย

(โปรดให้ข้อมูลในเชิงวิชาการ)

๒.๑ วัตถุประสงค์

หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความตระหนักในความแตกต่างและศักดิ์ศรีคุณค่าของมนุษย์ทุกคน
และมีศักยภาพในการเข้าใจ เข้าถึง และสามารถปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตและ
ความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักสิทธิมนุษยชน มีความรู้และความสามารถทางวิชาการ ผ่านการประมวล

สังเคราะห์เรียบเรียงจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่สามารถบูรณาการและนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้าง การเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นต่อบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม และมีทัศนคติและทักษะใน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ การวิจัย การบริหารงานและนโยบายด้านสวัสดิการสังคม เพื่อปรับเปลี่ยน หรือพัฒนาเครื่องมือในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมที่ได้มาตรฐานในการปฏิบัติงาน และอย่างเป็นวิชาชีพ บนพื้นฐานความเป็นธรรมทางสังคม

๒.๒ เนื้อหา

๑) มนุษย์ สังคม และสวัสดิการสังคมภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลง

มนุษย์ถือเป็นสัตว์สังคมซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สภาวะสุข ทุกข์ เศร้า สิ้นหวัง เบื่อหน่าย หมดหวัง กลัว หรือกังวลที่เกิดขึ้นกับมนุษย์นั้น มีอาจปฏิเสธ ได้ว่า อาจเป็นผลจากสภาพแวดล้อมหรือสภาพทางสังคม สภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ไม่ว่าดีหรือไม่ดี ย่อมเป็นผลมาจากระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมหรือเรียกว่า สวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคมสามารถอธิบายและให้ความหมายได้ผ่านหลากหลายมุมมอง อาทิ ความเป็น อยู่ที่ดี (well-being) (ปัทมวดี โภชนกุล ชูชุกิ, ๒๕๕๒, น. ๑๐) การกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ (กิตติพัฒน์ นนทบุรีตระกูลย์, ๒๕๕๐, น. ๖) หรือเป็นระบบการจัดสรรและจัดการบริการสังคมในลักษณะของโครงการ หรือบริการต่าง ๆ ให้กับทุกคนในสังคม ภายใต้หลักสิทธิความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาค และความเป็น ธรรมทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม รวมทั้งการสร้างระบบความมั่นคงของ มนุษย์และสังคมในระยะยาว (ระพีพรรณ คำหอม, ๒๕๔๙, น. ๖ - ๒๓) จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวถึง ข้างต้น ยิ่งตอกย้ำให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า สวัสดิการสังคมไม่ควรถูกกล่าวถึงในฐานะการแก้ไขและช่วยเหลือ ผู้ที่ประสบปัญหา ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ หรือผู้ที่ตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากเท่านั้น หากยังมีความ เกี่ยวพันและเชื่อมโยงกับมนุษย์ทุกคนในฐานะการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีและควรได้รับการป้องกันมิให้ถูกพรากไป

ในปัจจุบันสถานการณ์ของประเทศไทยกำลังเผชิญกับความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ชั่วโงมการทำงานสูง แต่รายได้เฉลี่ยน้อยกว่าค่าใช้จ่ายพื้นฐาน โดยร้อยละ ๓๐ ของประชากรทั้งหมด คือ ผู้หญิงที่ทำงานภาคเกษตรและอาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งถือเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย (ตกอยู่ในสภาวะที่ต้อง ทำงานหนัก แต่รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย) ความไม่มั่นคงทางด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การที่ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูง เมื่อเทียบกับรายได้ การไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทุกคน การเกิดลำดับชั้น ของสวัสดิการ ความไม่มั่นคงทางด้านเสรีภาพทางการเมืองและการแสดงออก ได้แก่ การไม่สามารถเลือก เส้นทางในชีวิตตนเองได้ การตัดสินใจถูกกำหนดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ และการเกิดวัฒนธรรมยอมจำนน (กดทับความเป็นมนุษย์) รวมถึงการไม่สามารถเลื่อนลำดับชั้นทางสังคมได้ อาทิ โอกาสในการขยับจาก ครอบครัวครึ่งล่างสู่ชนชั้นกลางมีเพียงร้อยละ ๑๕ ระบบการศึกษาที่มีลำดับชั้นและค่าใช้จ่ายสูง สวัสดิการ หลายอย่างถูกควบคุมโดยเอกชน (การเข้าถึงสวัสดิการมีราคาที่ต้องจ่าย)

จากสถานการณ์ข้างต้นนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนรวมทั้งผู้นำของประเทศหลายยุคหลายสมัยรับทราบกันดี เห็นได้จากการปะทะกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันระหว่างกลุ่มคนที่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ (กลุ่มชนชั้นสูงหรือผู้นำ) กับกลุ่มคนที่ต้องการให้เกิดความเท่าเทียมทางสังคม แต่เหตุที่ความพยายามอันมีระยะเวลาที่ยาวนานไม่ได้รับการจัดการและแก้ไข เนื่องจากการเลือกเครื่องมือสำหรับแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวด้วยการปราบปราม (การใช้ระบบต้องขัง ระบบศาล และการทหาร) เป็นวิธีการที่สามารถสอดแทรกความกลัวให้แก่กลุ่มคนที่คิดอยากเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความกลัวจากความตั้งใจหรือผลพลอยได้ก็ตาม เพราะความกลัวทำให้คนบางคนไม่กล้าที่จะฝันถึงสิ่งที่ดีกว่า ขณะเดียวกันเครื่องมือดังกล่าวกลับไม่ได้ยั่งยืนและไม่ได้แก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด อันเป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้งจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่สามารถทำได้ในฐานะประชาชนคนหนึ่งที่มองเห็นความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำเช่นนี้ คือ การวิพากษ์วิจารณ์ภายใต้สิทธิขั้นพื้นฐานที่มี พร้อมสอดแทรกวิธีการและเครื่องมือที่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและให้เกิดสังคมที่เท่าเทียมกันอย่างแท้จริง คือ การจัดรัฐสวัสดิการ

รัฐสวัสดิการ คือ การที่รัฐหรือสถาบันทำหน้าที่จัดสรรบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมให้กับประชาชนที่ต้องการหรือตามความต้องการหรือความจำเป็นของระบบทุนนิยม (ภาคภูมิ แสงนกกุล, ๒๕๖๑) โดยรัฐสวัสดิการสามารถแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง ดังนี้ (Ilada Pitsuwan, ๒๕๖๓)

(๑) รัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบ (Universal) : ยึดหลักประชาธิปไตย โดยพลเมืองทุกคนเป็นผู้มีสิทธิได้รับผลประโยชน์ ซึ่งรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงระบบทุนนิยม ผ่านการกำหนดกรรมสิทธิ์และควบคุมการผลิตไม่ให้เหลื่อมล้ำ โดยค่าใช้จ่ายของสวัสดิการต่าง ๆ นั้นจะถูกเรียกเก็บจากระบบภาษีที่สูง

(๒) รัฐที่ยังคงระบบตลาดเสรีไว้เต็มที่ (Liberal/Neo liberal welfare state) หรือระบบประกันสังคม: รัฐมีบทบาทในการจัดสรรสวัสดิการสังคมเท่าที่จำเป็น มีบทบาทเป็นผู้ให้เงินอุดหนุนและบริหารจัดการกองทุนส่วนกลาง และปล่อยให้เกิดกลไกระบบตลาดระหว่างบริษัทเอกชนและลูกจ้าง

(๓) สวัสดิการแบบพ่ออบรมลูก (Paternalist social state) : ถ้าไม่ทำหน้าที่ ไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการเน้นที่ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลต่อตนเองและสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่เขาพึงได้รับ หัวใจของแนวทางนี้ คือ ทำให้คนยากจนและคนที่รองรับสวัสดิการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น รัฐจะช่วยเหลือกรณีที่ยากจนจริง ๆ ซึ่งต้องผ่านการประเมิน คัดเลือก หรือพิสูจน์ความจนไม่ได้มองว่าสวัสดิการเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

โดยประเทศไทยมีระบบการจัดสวัสดิการที่สะท้อนให้เห็นมุมมองที่เชื่อมโยงกับหลายแนวทางข้างต้น เช่น สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (รัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบ) ระบบประกันสังคมของแรงงานในระบบ (รัฐที่ยังคงระบบตลาดเสรีไว้เต็มที่/ระบบประกันสังคม) บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (สวัสดิการแบบพ่ออบรมลูก) การยกตัวอย่างข้างต้นไม่ได้หมายความว่า ประเทศไทยเป็นรัฐสวัสดิการ เพราะการจะเป็นรัฐสวัสดิการนั้นต้องอาศัยฐานคิดและองค์ประกอบด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ตัวอย่างข้างต้นเป็นการเพียงยกตัวอย่างการจัดสวัสดิการในสังคมไทยที่สะท้อนแนวคิดบางอย่างจากรัฐสวัสดิการ ดังนั้น รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย จึงสามารถอธิบายได้ ดังนี้

(๑) สวัสดิการเพดานต่ำ : ความเท่าเทียม เท่ากับ ผิดปกติ และ ความไม่เท่าเทียม เท่ากับ ปกติ ดังนั้น ระบบสวัสดิการที่เกิดขึ้น จึงเป็นไปแบบมีลำดับชั้น อาทิ การรักษาพยาบาล การศึกษา ระบบบำนาญ

(๒) สวัสดิการแบบสงเคราะห์พิสูจน์ความจน : สวัสดิการที่คนรวยให้คนจน ไม่จำเป็นต้องดี มีไว้ให้กันตาย ผู้ที่จะได้จำเป็นต้องผ่านการพิสูจน์ความจน เพราะสวัสดิการไม่ใช่สิทธิขั้นพื้นฐาน แต่เป็นคนจนเท่านั้นที่จะได้รับ

(๓) สวัสดิการแบบกลุ่มเฉพาะ : ลำดับชั้นตามความสามารถหรือคุณูปการของคนต่อประเทศ ดังนั้น คนเก่ง หรือคนดี จึงเป็นผู้ที่สมควรได้รับสวัสดิการ

สวัสดิการเพดานต่ำและสวัสดิการแบบกลุ่มเฉพาะ เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมตั้งคำถามถึงความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำว่า ใช้เกณฑ์อะไรในการตัดสินว่าควรอยู่ลำดับชั้นไหน ความหมายของคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถที่ได้รับสวัสดิการคืออะไร การจัดลำดับเช่นนี้สะท้อนความเท่าเทียมและความเป็นธรรมทางสังคมหรือไม่ และจากงานวิจัยและรวบรวมข้อมูลของดร.ชัชวาลย์ ธรรมบุษดี ชี้ให้เห็นว่า ถ้าสังคมไทยเปลี่ยนเป็นรัฐสวัสดิการคนที่รายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนสมบูรณ์ คนที่รายได้ต่ำกว่าเส้นรายได้เพียงพอคนครึ่งล่างของสังคม คนชนชั้นกลาง และคนชนชั้นกลางบน ล้วนเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากรัฐสวัสดิการทั้งสิ้น มีเพียงคนชั้นสูง ซึ่งมีสัดส่วนจำนวนเพียงร้อยละ ๑ ของประชากรทั้งหมดเท่านั้นที่เสียประโยชน์ โดยเสียผลประโยชน์ร้อยละ ๒.๕ จากรายได้ทั้งหมด แต่ปัจจุบันการจัดสวัสดิการของสังคมไทยยังคงเป็นแบบเดิม ทั้ง ๆ ที่ตัวเลขแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า ประชาชนร้อยละ ๙๙ จะได้ประโยชน์จากการจัดรัฐสวัสดิการ ทำให้ยิ่งแสดงและตอกย้ำให้เห็นถึงการมองคนไม่เท่ากัน การจัดลำดับชนชั้นและให้ความสำคัญและสนใจผลประโยชน์ของคนชนชั้นสูง (ชนชั้นของผู้นำ) มาเป็นลำดับแรก ซึ่งมีจำนวนเพียงร้อยละ ๑ ของประชากรทั้งหมดแต่กลับได้รับการเอื้อประโยชน์อย่างสูงสุด เรื่องราวดังกล่าวจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและการปะทะกันดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา ขณะที่สวัสดิการแบบสงเคราะห์พิสูจน์ความจนเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจและมุมมองของคนในสังคมต่องานสังคมสงเคราะห์ในไทยเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากความเข้าใจต่องานสังคมสงเคราะห์ที่ไม่พ้นไปจากเรื่องการแจกของ บรรเทาทุกข์ชั่วคราว รวมไปถึงฐานคิดหรือแนวคิดในข้อนี้ได้แทรกซึมไปในวัฒนธรรมหรือภารกิจงานสังคมสงเคราะห์ของบางองค์กรอีกด้วย (ไม่เพียงแต่มุมมองจากคนภายนอก แต่แทรกซึมถึงการปฏิบัติงานจริง) การจัดสวัสดิการเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ โดยปราศจากรัฐสวัสดิการที่แท้จริง อาจส่งผลกระทบได้ อาทิ การขยายตัวของกลุ่มแรงงานเสี่ยงการล่มสลายของคนชั้นกลาง การสะสมทุนอย่างล้นเกินของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ และการจัดลำดับชั้นของสังคมผ่านมูลค่าแลกเปลี่ยน

โดยข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการรูปแบบหนึ่งที่กำลังถูกพูดถึงในฐานะของรูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับสังคมไทยภายใต้สภาวะความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ หรือเรียกว่า “VUGA (Volatile , Uncertain, Complex และ Ambiguous)” คือการจัดสวัสดิการเป็นไปตามแนวคิดซ้ายใหม่ (The New Left) หรือเรียกกันว่า ทางสายที่สาม (The Third Way) ของแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) โดยเสนอแนวคิดการสร้างสวัสดิการเชิงบวก (Positive welfare) หรือสวัสดิการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและหลักการปฏิบัติจริง ซึ่งต้องมีพื้นฐานการดำเนินการ

อยู่ที่การเติมอำนาจความเป็นอิสระให้กับความรับผิดชอบทั้งส่วนบุคคลและมวลชนหมู่มา โดยข้อเสนอในทางสายที่สามของแอนโทนี่ กิดเดนส์แยกย่อยออกเป็น ความคิดเรื่องการลดบทบาทของรัฐ การเน้นพลังของกลุ่มและชุมชน การสร้างการเมืองทางเลือกและการเมืองเชิงอัตลักษณ์ เศรษฐกิจแบบผสมแนวใหม่ ทั้งหมดนี้ มีแกนกลางสำคัญที่สุด คือ การรักษาระบบกรรมสิทธิ์เอกชนเอาไว้แล้วใช้ความคิดเรื่องเสรีภาพของพลเมืองเข้ามาผนวก กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ การใช้อำนาจทางการเมือง (เป็นการเมืองของพลเมืองหรือภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็ง) ไปควบและดูลกับอำนาจทางเศรษฐกิจ (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุล, ๒๕๕๐) โดยสามารถนำแนวคิดพื้นฐาน ทั้งสามฐานใหญ่เพื่ออธิบายสนับสนุนแนวคิดทางสายที่สาม (The Third Way) ว่าสามารถปรับใช้กับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทยภายใต้โลก VUGA ดังนี้

(๑) โอกาสที่แท้จริง (Real opportunity)

การสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนในสังคมได้รับโอกาสที่แท้จริงในการตอบสนองความต้องการหรือการเข้าถึงสินค้าและบริการต่าง ๆ เข้าถึงการศึกษ การมีงานทำ การมีรายได้ และความมั่นคง และเชื่อมโยงกับความเสมอภาคและเท่าเทียมกับของผู้คนในสังคม เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ดังกล่าว อีกทั้งการสนับสนุนให้ทุกคนได้รับโอกาสอย่างแท้จริง

(๒) ความรับผิดชอบของพลเมือง (Civic responsibility)

การสนับสนุนให้เกิดความรับผิดชอบของพลเมือง โดยมองว่า คนในสังคมไม่ควรฉวยแต่ประโยชน์โดยไม่เสีย (Free-ride) รวมทั้งควรรับผิดชอบต่อการเลี้ยงดูบุตรหลาน และมีส่วนในการรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อปรากฏชัดเจน และสร้างข้อบังคับและดำเนินการในเชิงกฎหมายที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมให้คนในสังคมในฐานะพลเมืองเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม อันจะนำมาสู่ความยุติธรรมทางสังคม

(๓) ชุมชน (Community)

การสนับสนุนให้ชุมชนสร้างโอกาสที่แท้จริงให้กับคนทุกคนในชุมชน ซึ่งความมั่นคงบนพื้นฐานของโอกาสที่ได้รับจะทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียม และความรับผิดชอบต่อพลเมือง ดังนั้น เมื่อชุมชนต้องรับมือและดูแลคนในชุมชนจำนวนมากขึ้น จากการย้ายถิ่นที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงควรเปิดโอกาสให้องค์กรกุศล อาสาสมัคร ชุมชน รวมถึงภาคเอกชนได้มีเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนทางสังคม (Social Partnership) ในการจัดสวัสดิการสังคมของประชาชน โดยที่ภาครัฐไม่ได้ยุติการจัดสวัสดิการ แต่เข้ามาดูแลในส่วนที่ยังจำเป็นต้องดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคชุมชนได้มีส่วนร่วมกับการจัดสวัสดิการสังคม ผ่านการสร้างโอกาสที่แท้จริงให้กับทุกคน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน รวมถึงสร้างความเป็นธรรมทางสังคมและความเสมอภาค ถือเป็นหลักสำคัญของสวัสดิการพหุลักษณะ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย

๒) งานสังคมสงเคราะห์จุลภาค มัชฌิมภาค และมหภาค

นักสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้ที่ทำงานกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจึงต้องทำงานที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทั้งคนที่สุขและทุกข์ โดยหลายครั้ง

นักสังคมสงเคราะห์อาจต้องเผชิญกับข้อท้าทายในการจัดบริการหรือสวัสดิการให้แก่ประชาชน ผ่านแว่นตาของผู้ประเมินว่าสภาวะความยากลำบากที่เกิดขึ้นสมควรได้รับความช่วยเหลือหรือไม่ และถ้าต้องช่วยเหลือ ควรจัดสรรให้ในสัดส่วนเท่าไร ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจไม่ต่างกับการเป็นผู้ทดสอบ ผู้พิสูจน์ หรือผู้คัดเลือกความจนว่าคนจนเท่านั้นถึงสมควรได้ ทั้ง ๆ ที่สวัสดิการสังคมควรถูกมองและให้คุณค่าในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานและไม่ควรต้องมีแบบทดสอบหรือการประเมินว่าสมควรได้รับหรือไม่ ดังนั้น หลักเกณฑ์และกระบวนการจัดสวัสดิการสังคม จึงสมควรพิจารณาอย่างรอบด้าน แต่ละคนอาจได้รับไม่เท่ากัน แต่ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันและเดินต่อไปได้ผ่านกระบวนการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข (ความยุติธรรม) รวมไปถึงการออกแบบสวัสดิการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ออกแบบให้ไม่มีใครต้องถูกเกลียดชังหรือตกอยู่ในสถานะที่ไม่ถูกนับรวมและออกแบบให้สามารถใช้ได้จริง โดยกระบวนการที่สร้างขึ้นมาต้องทำให้เกิดการเข้าถึงที่ง่ายขึ้น ไม่ใช่การยิ่งเพิ่มระยะห่างระหว่างประชาชนกับสวัสดิการสังคมให้ห่างออกไปเรื่อย ๆ

การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมที่มีความเป็นพลวัตนำไปสู่การนิยามและให้ความหมายต่อนักสังคมสงเคราะห์หรือวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่เปลี่ยนไป บทบาทการเป็น Change Agent คงไม่ใช่เรื่องไกลตัวสำหรับบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันที่ต้องทำงานภายใต้การเปลี่ยนแปลงและสภาพสังคมที่สลับซับซ้อน ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมาย มุมมองในการทำงาน และวิธีการทำงานเปลี่ยนแปลงไปตามที่ (ปิ่นททัย หนูนวล, ๒๕๖๔, น. ๑๑) ได้กล่าวถึงว่า ต้องส่งเสริมสนับสนุนการเปลี่ยนทางสังคม การแก้ปัญหาความสัมพันธ์ของมนุษย์ เสริมพลังและส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์และระบบทางสังคม งานสังคมสงเคราะห์ต้องเข้ามาแทรกแซงช่วยเหลือในจุดที่คนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของเขา สิทธิมนุษยชนและความเป็นธรรมทางสังคมเป็นหลักการพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ ดังนั้น การให้ความหมายและการตีความสิ่งเดิม จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่รอบคอบ (ข้อมูลที่เป็นชุดความจริงในหลาย ๆ มุมมองและไม่ใช่ความคิดเห็น) ผ่านการใช้ศาสตร์ (สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และจิตวิทยา) หลักการ ฐานคิด ทฤษฎีที่หลากหลาย เนื่องจากการตีความและให้ความหมายที่ปราศจากกระบวนการข้างต้นอาจนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินจากอคติ อารมณ์ความรู้สึก หรือปราศจากข้อเท็จจริง ส่งผลให้เกิดการตีความและให้ความหมายที่คลาดเคลื่อนหรือผิดพลาด อันนำไปสู่การประเมินวินิจฉัยที่ไม่รอบด้าน และผลลัพธ์ที่ตามมา คือ การออกแบบบริการหรือสวัสดิการที่ไม่ได้ตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายจริง ๆ อาจเป็นบริการหรือสวัสดิการที่เพิ่มภาระหรือปัญหาความเหลื่อมล้ำให้ยิ่งมากขึ้น

กล่าวได้ว่า วิธีการพื้นฐานของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ที่เป็นการปฏิบัติงานโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม อันเกี่ยวข้องกับแนวทาง ระบบค่านิยม การใช้รูปแบบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับจิตสังคม รวมถึงการใช้ทักษะ ทางวิชาชีพ เพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมนั้น คือ การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์รายบุคคล (Case work) ซึ่งมีกระบวนการปฏิบัติงาน ดังนี้

(๑) การซักประวัติเพื่อประเมินเบื้องต้น (Intake) : การประเมินปัญหา ความต้องการ และความเสี่ยงเบื้องต้น ผ่านการใช้องค์ความรู้ด้านสังคมหรือความรู้ด้านโรคเพื่อประเมินว่า จำเป็นต้องได้รับ

การช่วยเหลือแบบเร่งด่วนฉุกเฉินหรือสามารถรอรับบริการตามลำดับได้ แต่บางครั้งที่เป็นกรณีเร่งด่วน ซึ่งจำเป็นต้องประสานงานกับหน่วยงานภายนอก อาจใช้เวลาดำเนินการที่นานกว่าแผนที่วางไว้ แต่อย่างไรก็ตามการให้บริการต้องมีความคืบหน้าและมีการเดินหน้าต่อ

(๒) การซักประวัติเด็กและครอบครัวโดยละเอียด (History interview) : การใช้ทักษะ (Skill) เพื่อให้เกิดการซักประวัติที่ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าถูกละลาบละลั้ง รวมทั้งการใช้เทคนิค (Technique) เพื่อให้ได้ประวัติอื่น ๆ อาทิ ประวัติการตั้งครรภ์ ประวัติครอบครัว ที่มาที่ไปของผู้ใช้บริการ (Lifeline)

(๓) การเยี่ยมบ้าน (Home visit) / การเยี่ยมโรงเรียน (School visit) : บริบท วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่แตกต่างกันในแต่ละครั้ง เช่น เพื่อประเมินสถานะการเลี้ยงดูของครอบครัว เพื่อติดตาม เพื่อให้ความช่วยเหลือ การเยี่ยมบ้านจึงไม่เพียงดูเฉพาะสิ่งแวดล้อมหรือแค่สภาพบ้านเท่านั้น แต่ต้องดูและเชื่อมโยงถึงสถานะด้านอื่น ๆ อาทิ การมีหนี้สิน การเป็นผู้ดูแล ดังนั้นก่อนลงไปเยี่ยมบ้านควรมีข้อมูลประกอบการประเมินพอสมควร นอกจากนี้ก่อนการลงเยี่ยมโรงเรียนควรประเมินแล้วว่าเป็นข้อมูลที่สามารถสะท้อนหรือให้กับทางโรงเรียนได้ โดยผ่านการขออนุญาตจากครอบครัว ซึ่งควรเป็นข้อมูลหรือการทำ ความเข้าใจกับโรงเรียนในเชิงบวก

(๔) การแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact finding) : ยังมีสัมพันธภาพที่ดี ยิ่งทำให้ได้ข้อเท็จจริงมากขึ้น การแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่เป็นวิกฤต (Crisis) บางอย่างออกมาเพื่อ ทำให้ทราบว่าต้องการความช่วยเหลือด้านใด

(๕) การประสานความร่วมมือ / การให้คำแนะนำ (Cooperation / Guidance) : ครอบครัว ทีมสหวิชาชีพ และทีมที่ดูแลอาการทางร่างกายและจิตใจ

(๖) การป้องกันความเสี่ยง (Prevention) : ป้องกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นแล้วและความเสี่ยงที่ อาจเกิดขึ้น

(๗) การติดตาม (Follow up)

(๘) การประเมิน (Assessment) : การมีองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ผลการตรวจวินิจฉัย หรือข้อมูล การประเมินจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญหรือจากทีมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการประเมินความต้องการ ของเด็กและผู้ดูแล ประเมินความเสี่ยง ประเมินศักยภาพและความสามารถของผู้ดูแล การประเมินปัจจัย ด้านครอบครัวและสังคมแวดล้อม และประเมินจุดแข็งและจุดเปราะบาง

(๙) การวินิจฉัย (Diagnosis) : การวินิจฉัยทางสังคมว่าครอบครัวหรือสังคมสามารถดูแลเด็กได้ หรือไม่

(๑๐) การวางแผน (Planning) : การวางแผนรายบุคคล (Individual Plan : IDP) ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในครอบครัวหรือทีมสหวิชาชีพ

(๑๑) การให้ความช่วยเหลือ (Intervention) : การให้การปรึกษา การบำบัดฟื้นฟู ไม่ใช่เพียง การให้สิ่งของหรือเงินช่วยเหลือ

(๑๒) การติดตามผล (Follow up) : ระยะสั้นและระยะยาว

(๑๓) การยุติการให้บริการ (Terminate)

(๑๔) การส่งต่อการรับบริการ (Referral)

บทบาทของงานสังคมสงเคราะห์ระดับจุลภาค คือ การให้คำปรึกษา (Counselling) จิตบำบัดรายบุคคล (Individual Psychotherapy) กลุ่มจิตบำบัด (Group Psychotherapy) ครอบครัวบำบัด (Family Therapy) ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมบำบัด (Nature/Milieu Therapy) ศิลปะบำบัด (Art Therapy) การบำบัดความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy) การเล่นเพื่อการวินิจฉัยหรือการสัมภาษณ์ (Play Diagnostic / Interview) การเล่นเพื่อการบำบัด (Play Therapy) การจัดการรายกรณี (Case manager) การประสานทรัพยากร นักสังคมสงเคราะห์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการสืบพยานเด็ก (Child witness support) ด้านวิชาการ อาทิ การฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน การฝึกอบรมนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ การฝึกอบรมหน่วยงานภายนอกและภายในทั้งภาครัฐและเอกชน โดยบทบาทที่สำคัญของนักสังคมสงเคราะห์ประการหนึ่ง คือ การสรุปผลการดำเนินงานอันประกอบด้วย ที่มาที่ไปของผู้ใช้บริการ ผลการตรวจทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม ผลการซักประวัติต่าง ๆ ผลการวินิจฉัย ความเห็นของทีมสหวิชาชีพ และบันทึกข้อตกลงการดูแล ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการในบทบาทผู้จัดการรายกรณี (Case manager) ดังนั้น นักสังคมสงเคราะห์ จึงต้องปฏิบัติงานภายใต้การผสมผสานทั้งศาสตร์ อาทิ องค์ความรู้ด้านโรค มาตรฐานการจัดสวัสดิการ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน แบบประเมินทางสังคมสงเคราะห์และสาขาวิชาชีพอื่น ๆ จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ และศิลปะในการทำงานร่วมกับผู้ใช้บริการทีมสหวิชาชีพ หน่วยงานต่าง ๆ ในทุกขั้นตอน

นอกจากการทำงานสังคมสงเคราะห์ งานสังคมสงเคราะห์การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์รายบุคคล (Case work) ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานขั้นพื้นฐานแล้ว สังคมสงเคราะห์ยังเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่น่าเอาความรู้ทางด้านการศึกษาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการบริหารงานและจัดบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยช่วยให้รู้ถึงความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของบุคคล กลุ่ม ชุมชน นำไปสู่การจัดบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างถูกต้อง โดยการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาสังคม ส่งเสริมการจัดสวัสดิการ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ คือ การนำผลการวิจัยไปช่วยให้นักบริหารหรือผู้ปฏิบัติงาน ได้ทำการตัดสินใจเกี่ยวกับกรสังคมสงเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง ไม่ใช่ทำการทดสอบความรู้หรือหาความรู้เพิ่มเติมให้กว้างออกไปเท่านั้น ดังนั้น การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นการวิจัยเพื่อดำเนินงาน ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ คือ การได้สำรวจหาความต้องการด้านสังคมของประชากร หาวิธีที่จะให้ความต้องการนั้นได้รับการตอบสนอง (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป., น. ๑๐๖) การที่นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทหน้าที่ในฐานะของนักวิจัยในการแสวงหาความรู้ และความเป็นจริงเกี่ยวกับสภาพปัญหา หรือสาเหตุทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งหากความรู้และความเป็นจริงชุดนี้ ได้รับการศึกษาอย่างลุ่มลึกและถูกนำไปเปิดเผย จะสะท้อนและทำให้เกิดการทบทวนนโยบายและวิธีการทำงานในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลหรือไม่ อันเป็นการต่อยอดเพื่อทำงานในระดับมหภาคต่อไป

สังคมสงเคราะห์มหภาค หมายถึง ลักษณะของงานที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักวิชาชีพต่างๆ รวมทั้งอาสาสมัครและผู้ช่วยงานสวัสดิการสังคมเข้าไปดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นการเฉพาะเรื่อง หรือหลายเรื่องรวมกัน โดยมีจุดหมายที่จะช่วยให้ประชาชนในชุมชน นั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อน บ้านและชุมชนละแวกบ้านได้ (ทัศนีย์ ลักษณะภักชินชัช, ๒๕๔๕, น. ๑๔) โดยเน้นและสนใจชุมชนขนาดใหญ่ การทำงานที่เป็นระบบ หลักความยุติธรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม นโยบายและการสนับสนุน ในระดับท้องถิ่น รัฐ ประเทศ และระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การบูรณาการเครือข่ายเพื่อคุ้มครองคน ขอทานและคนเร่ร่อนในเส้นทางสายเอเชีย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สะท้อนการขยายการทำงาน Case work ให้กว้างขึ้น) มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่องผู้สูงอายุ โคนการสนับสนุนผู้สูงอายุไทย เป็น Active Ageing Healthy Security Participation (สะท้อนการประสานและติดต่อกับหน่วยงานอื่น)

งานสังคมสงเคราะห์มหภาคส่วนใหญ่มักมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานและปฏิบัติจากบน ลงล่าง (Top Down) คือ การที่ส่วนราชการหรือผู้บริหารนโยบายเป็นผู้ดำเนินการออกนโยบาย โดยผู้ปฏิบัติ หรือภาคประชาชนอาจไม่มีส่วนร่วมในนโยบายนั้น มีบทบาทเป็นเพียงผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ได้รับบริการหรือ สวัสดิการ จากนโยบายนั้น ๆ แต่แท้จริงแล้วงานสังคมสงเคราะห์มหภาคจะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีส่วนร่วมที่ทำหน้าที่สะท้อนข้อมูลกันไปมาระหว่างผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และภาคประชาชน หรือ เรียกว่าปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) คือ การให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานหรือภาคประชาชนเข้าไป มีส่วนร่วมในการกำหนดหรือออกนโยบาย ถึงแม้จะเป็นผู้ปฏิบัติงานในฐานะงานสังคมสงเคราะห์จุลภาค หรือมัชฌิมภาค ก็ควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์มหภาคไว้ เนื่องจากในฐานะของผู้ปฏิบัติงาน สามารถสะท้อนกลับข้อมูลที่ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงนโยบายให้ตอบสนองต่อความ ต้องการของประชาชนมากขึ้น ถือเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยัง เป็นการต่อยอดและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ใน สังคมไทยให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นงานสังคมสงเคราะห์จุลภาค สังคมสงเคราะห์มัชฌิมภาค และสังคมสงเคราะห์ มหภาค จึงมีความเชื่อมโยง ยึดเหนี่ยว และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน โดยงานสังคมสงเคราะห์มหภาคกำลัง พบกับข้อท้าทายมากมายในยุคปัจจุบัน เช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ และการมีวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นแนวทางที่หลาย ๆ คนจะต้องปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรม เช่น การ Work From Home การดำเนินการทางธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ Online Business การเรียน Online Learning/Entertainment การแพทย์ และสาธารณสุข (ที่ปรึกษา) Online Medical Consulting การ deglobalization (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ๒๕๖๓) การอยู่ในสังคม ที่มี Big data คือ ข้อมูลที่มีปริมาณมาก (Volume) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Velocity) หลากหลาย ประเภทหรือแหล่งที่มา (Variety) และยังไม่ผ่านการประมวลผล (Veracity) (MATANA WIBOONYASAKE, ๒๕๖๑) ซึ่งส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายของงานสังคมสงเคราะห์มหภาคมีความเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การออกแบบนโยบายจึงควรตระหนักถึงความเหมาะสมและความเข้ากันกับกลุ่มเป้าหมายและบริบทปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่บริการหรือสวัสดิการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและใช้งานได้จริง

๓) การทำวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (จากภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติ)

การเรียนรู้ภาคทฤษฎีจากวิชาบังคับและวิชาเฉพาะวิธีวิทยา เพื่อนำมาบูรณาการร่วมกับการลงมือปฏิบัติจริงในวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมตามวิธีวิทยาที่ศึกษาด้วยการร่วมออกแบบพัฒนาประเด็นเชิงสถานการณ์ ดำเนินการด้วยกิจกรรมภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับปัญหา ความต้องการและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้จริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ

การเรียนรู้ภาคทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญากระบวนทัศน์สร้างสรรคนิยม (Constructivism) การออกแบบการวิจัย การเลือกใช้เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ตีความ การไตร่ตรองประเด็นจริยธรรมการวิจัย รวมไปถึงการเขียนรายงานผลการวิจัย เพื่อใช้ในการแสวงหาความรู้ในงานสังคมสงเคราะห์ นอกจากความรู้ภายใต้ปรัชญาและกระบวนทัศน์สร้างสรรคนิยม (Constructivism) ที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว การเรียนรู้ในห้องเรียนในวิชาเฉพาะวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ ได้นำมาสู่การมีความรู้ความเข้าใจในความหมาย หลักการ ลักษณะ และรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยการออกแบบการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การไตร่ตรองประเด็นจริยธรรมการวิจัย และการนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ

การฝึกภาคปฏิบัติ เป็นการสร้างความเข้าใจและความชัดเจนในประเด็นและสิ่งที่ต้องการผลิตสร้างผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยความเข้าใจและความชัดเจนซึ่งเกิดจากการทบทวนวรรณกรรม รวมถึงการลงสำรวจบริบทพื้นที่จริงนั้น ทำให้เห็นถึงจุดที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข และเป็นการฝึกงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมตามวิธีวิทยาที่ศึกษาด้วยการประยุกต์ใช้ ต่อยอด พัฒนา หรือขยายการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย ไปสู่การปฏิบัติงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้ความรู้ภาคทฤษฎีภายใต้วิธีวิทยาที่สนใจให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อพัฒนาทักษะ ทักษะคติทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ รวมถึงเพื่อพัฒนาและดำเนินกิจกรรมในโครงการด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมตามบริบทขององค์กรและสถานการณ์สังคม

การพัฒนาและดำเนินโครงการด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ถือเป็นผลที่คาดว่าจะได้รับในการฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งได้พัฒนาโครงการฝึกภาคปฏิบัติภายใต้หมวดวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ในประเด็นที่สอดคล้องกับหน่วยฝึกภาคปฏิบัติ อันนำมาสู่การศึกษาเรื่อง ประสบการณ์การเรียนรู้ของแกนนำอาสาสมัครเพื่อการทำงานด้านยาเสพติดในพื้นที่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เพื่อมุ่งหวังให้ทราบที่มาและลักษณะความรู้ที่ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่แกนนำอาสาสมัคร ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ใช้ในการทำงานด้านยาเสพติด และนำข้อค้นพบที่ได้มาพัฒนาเป็นแนวทางการบำบัดรักษาและการติดตามดูแลช่วยเหลือผู้ใช้ยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพปัญหา สภาพแวดล้อม และบริบทเชิงพื้นที่ของผู้ใช้ยาเสพติด โดยมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการบำบัดรักษาผู้ใช้ยาเสพติด เนื่องจาก

การบำบัดรักษาที่มีประสิทธิภาพต่อผู้ใช้ยาเสพติดนั้น ต้องมีความหลากหลาย และเหมาะสมกับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งบริบทและสภาพแวดล้อมของผู้ใช้ยาเสพติด นอกจากนี้การบำบัดรักษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษานั้น จำเป็นต้องมีรูปแบบและขอบเขตการบำบัดรักษาและดูแลช่วยเหลือที่ครอบคลุมถึงสาเหตุและปัจจัยของผู้ใช้ยาเสพติดทั้งสาเหตุภายในและภายนอก โดยต้องทำงานครอบคลุม ทั้งในมิติส่วนบุคคลและมิติสภาพแวดล้อม ครอบครัว และชุมชนของผู้ใช้ยาเสพติดด้วย (กัญญา ภูระหงษ์, ๒๕๖๔, น. ๓๔; ธนิตา หิรัญเทพ และคณะ, ๒๕๕๖, น. ๑๖๓; ศิริลักษณ์ ปัญญา, ๒๕๖๐, น. ๑๖๗-๑๖๘)

นอกจากความคาดหวังจากโครงการฝึกภาคปฏิบัติที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว การพัฒนาและดำเนินโครงการดังกล่าว ภายใต้วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และมีแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความ (Interpretive Phenomenology) ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ เป็นทฤษฎีรากฐานในการศึกษา ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ หรือประสบการณ์ในทัศนะจากบุคคลผู้ที่อยู่ภายใต้บริบทที่ดำรงอยู่ และมุ่งทำความเข้าใจความหมายที่บุคคลให้ต่อประสบการณ์ที่เขาประสบในชีวิต ดังนั้น การทำความเข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์ตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความ จึงมุ่งทำความเข้าใจภาวะที่มนุษย์ ได้รับอิทธิพลจากบริบทที่เขาดำรงอยู่ และบริบทดังกล่าว คือ สิ่งที่ทำให้ความหมายแก่ประสบการณ์ นอกจากนี้ แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความของ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์เป็นการศึกษาที่ต้องการข้อมูลเชิงลึก เนื่องจากข้อมูลที่ต้องการมักเป็นเรื่องส่วนตัว และมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้ประสบกับปรากฏการณ์ รวมถึงความหมายที่ปรากฏการณ์นั้นมีต่อตัวเขาด้วย วิธีการเก็บรวบรวมที่เหมาะสม จึงควรเป็นการสนทนากันอย่างเป็นธรรมชาติ มีความยืดหยุ่นตามสมควร เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและแลกเปลี่ยนกันทั้งสองฝ่าย ขณะเดียวกันต้องพยายามเจาะลงไปให้ถึงความหมายของปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบคำถามที่ว่า การมีประสบการณ์เช่นนั้นมีความหมายอย่างไรสำหรับตัวเขา (ชาย โพธิสिता, ๒๕๖๔, น. ๑๐๘-๑๑๐, น. ๑๑๓-๑๑๕, น. ๑๑๙-๑๒๐)

ดังนั้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เลือกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นวิธีการหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ได้บอกเล่าความหมายของปรากฏการณ์อย่างอิสระ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการสัมภาษณ์สำหรับแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา ควบคู่ไปกับวิธีการศึกษาพื้นที่ก่อนการเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการติดต่อประสานงานกับนักพัฒนาสังคม ประธานอาสาสมัครด้านยาเสพติด และวิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) อาทิ เอกสารวิชาการหรือเอกสารจากหน่วยงานราชการ สถิติ แผนที่ รูปภาพ หนังสือ บทความวิชาการ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่ วัฒนธรรม นโยบายหรือแผนงานที่มีอิทธิพลต่อประสบการณ์การเรียนรู้ ความรู้ และการทำงาน ขณะที่การคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย จำเป็นต้องเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ แกนนำอาสาสมัคร ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดหรือสะท้อนประสบการณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

สามารถอธิบายและให้ความหมายของที่มาและลักษณะความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใช้ทำงานด้านยาเสพติดผ่านการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และผู้เขียนในฐานะผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์เหล่านั้นในมุมมองของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย รวมถึงมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการถอดบทสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ (Verbatim) การสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูลโดยการฟังเสียงสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียงและการอ่านบันทึกภาคสนามหลายครั้ง การย่อข้อมูล (Data reduction) เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นระบบระเบียบและเข้าใจง่าย การถอดรหัสข้อความ (Coding) การพิจารณาหาประเด็นย่อย (Categories or Sub themes) เพื่อรวบยอดและการสรุปเป็นประเด็นหลัก (Themes) รวมทั้งการพิจารณาการตอบสนองของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต่อแต่ละเหตุการณ์เพื่อแสดงแบบอย่าง (Exemplars) ในการอธิบายความหมายของสถานการณ์นั้น ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะได้อย่างสมบูรณ์ โดยการที่จะนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการที่ผู้วิจัยได้ใช้เวลาใกล้ชิดและนานเพียงพอกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Prolonged engagement) การตรวจสอบความถูกต้องโดยการเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง (Triangulation of data sources) และการตรวจสอบความถูกต้องโดยการเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ วิธี (Triangulation of methods) ภายใต้การคำนึงและให้ความสำคัญต่อหลักความเคารพในบุคคล หลักการให้ประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดอันตราย และหลักความยุติธรรม

กล่าวได้ว่า ขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาและดำเนินโครงการฝึกภาคปฏิบัติ ได้ผลักดันให้โครงการฝึกภาคปฏิบัติเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดพื้นที่การทำงานร่วมกันของนักศึกษาในฐานะบุคลากร นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพสายงานสาธารณสุขแห่งหนึ่งกับพื้นที่ชุมชน และสร้างสัมพันธภาพระหว่างเครือข่ายการทำงานด้านยาเสพติด อาทิ นักพัฒนาสังคม แกนนำอาสาสมัครด้านยาเสพติดในพื้นที่ คณะกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญต่อการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นฐานการดำเนินงานวิจัยเป็นเครื่องมือการปฏิบัติงานที่สำคัญในงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการบำบัดรักษาและการติดตามดูแลช่วยเหลือผู้เสพยาเสพติด ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการทำงานด้านยาเสพติด ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตั้งแต่ในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีวิธีการ เทคนิค หรือทักษะในการทำงานภายใต้บริบทเฉพาะของตนเอง

การพัฒนาทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานผ่านการได้ลงมือปฏิบัติจริง ตั้งแต่ทักษะภายใต้วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ อาทิ การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การวางแผนการดำเนินการวิจัย การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาแนวคำถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก รวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ควบคู่ไปกับทักษะที่ประยุกต์ใช้ในการทำงานกับชุมชน อาทิ การสร้างสัมพันธภาพ การติดต่อประสานงาน การวางแผนการทำงานร่วมกับชุมชน การสังเกตบริบทเชิงพื้นที่และระบบความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ และการจดบันทึก จากการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำมาซึ่งการพัฒนาทักษะและ

ทัศนคติในการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และการทำงานกับชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เขียนได้เกิดการ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct experience) ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง จนพัฒนามาสู่การเกิดความรู้ ในรูปแบบของทักษะ หรือเรียกว่า ความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ถือเป็น ความรู้ที่ผู้เขียนในฐานะนักศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ในวิชาเฉพาะวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ มาใช้งานตามสถานการณ์และบริบทจริง

การสวมบทบาทนักสังคมสงเคราะห์กับการเป็นผู้วิจัยทางสังคมสงเคราะห์ แต่ละบทบาทอาจ เป็นทั้งประโยชน์ ข้อสนับสนุน หรือแม้กระทั่งเป็นข้อจำกัด ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์และบริบท ดังนั้น จำเป็นต้องพิจารณาเลือกสวมบทบาทให้เหมาะสม อาทิ การสวมบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ใน ขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างของหน่วยงานและกลไกการปฏิบัติงานของหน่วยงาน และการสวมบทบาทผู้วิจัยทางสังคมสงเคราะห์ในระหว่างการเก็บข้อมูลหรือการติดต่อประสานงาน เพื่อเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ตั้งแต่การลงนามเพื่อชี้แจงทางวาจาและผ่านเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ ผู้เข้าร่วมการวิจัย (Information Sheet) ซึ่งมีรายละเอียด ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัย หัวข้อการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะได้รับ จำนวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ระยะเวลาและช่องทางในการเก็บข้อมูล ประเด็นและข้อคำถาม การขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งสิทธิในการถอนตัวของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และการได้รับการปกป้องข้อมูลส่วนตัวและ การรักษาความลับ โดยก่อนดำเนินการผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องได้อ่านเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วม การวิจัย (Information Sheet) และได้ลงนามในแบบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent form) ด้วยความสมัครใจ ปราศจากการบังคับ และเมื่อได้รับความยินยอมแล้วจึงนำมาสู่การเก็บข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ โดยการสวมบทบาทดังกล่าวทำให้ได้สัมผัสถึงความรู้ความเข้าใจ และจิตใจของผู้มี ส่วนร่วมในการวิจัยที่ถูกถ่ายทอดออกมาอย่างเปิดเผยที่ปราศจากความกังวล หรือความเกรงกลัวว่าความรู้ ความเข้าใจชุดนั้นจะถูกหรือผิด หรือจะถูกทวนสอบโดยบทบาทของนักวิชาชีพ รวมทั้งการที่สวมบทบาท หน้าที่การเป็นผู้วิจัยทางสังคมสงเคราะห์ จะเป็นเครื่องย้ำเตือนให้ไม่เผลอนำเอาบทบาทของการให้ คำปรึกษา การแนะนำ และการให้ความรู้ไปใช้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย อันนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูลที่ไม่เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงของบริบทที่ต้องการศึกษาได้

๒.๓ ประโยชน์ที่ได้รับ

๒.๓.๑ ต่อตนเอง

(๑) เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้บริการ และกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เพื่อสามารถเข้าถึงและปฏิบัติงานอันนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนและพัฒนา

(๒) เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สังคมศาสตร์บริบททางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงวิธีวิทยาการปฏิบัติงานทางการวิจัยทาง สังคมสงเคราะห์ เพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

(๓) เกิดความตระหนักในการเสริมสร้างศักยภาพ การพิทักษ์สิทธิ์คุณค่าความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงสิทธิ มนุษยชน และตระหนักในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้ใช้บริการในทุกกลุ่มเป้าหมาย ในการปฏิบัติงาน

(๔) เกิดความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้อย่างเป็นระบบ รวมถึงสามารถสืบค้น แยกแยะ ประเมิน และบูรณาการความรู้เพื่อขยายองค์ความรู้สู่การพัฒนา

(๕) เกิดความตระหนักในการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมกับผู้ให้บริการและบุคคลในสถานะแวดล้อมทางสังคมทุกระบบ โดยให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพเชิงวิชาชีพกับผู้ให้บริการ ผู้ร่วมงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบงานอย่างมีวุฒิภาวะและความมั่นคงทางความคิด อารมณ์

(๖) เกิดความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพขั้นสูง ข้อมูลจากการค้นคว้าวิจัย รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการวิเคราะห์ เพื่อสนับสนุนการให้บริการและระบบบริการ ให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์และจุดมุ่งหมาย

(๗) เกิดความสามารถในการรวบรวม วางแผน วิจัย ประเมินข้อมูล ตามหลักการทางวิชาชีพและพัฒนาเครื่องมือและวิธีวิทยาทางสังคมสงเคราะห์ เพื่อพัฒนาระบบบริการทางสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคม

๒.๓.๒ ต่อหน่วยงาน

การนำความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สังคมศาสตร์บริบททางสังคม และการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการค้นคว้าวิจัย รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ และพัฒนาการทำงานสังคมสงเคราะห์ตามเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและอนาคต

๒.๓.๓ อื่น ๆ ต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

การพัฒนาองค์ความรู้และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และสังคมโลกาภิวัตน์ มีความรู้ ทักษะ และทักษะขั้นสูงในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ และมีความรู้ด้านการบริหารงานและนโยบายสังคม เพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ส่วนที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรค

๓.๑ การปรับปรุง

เนื่องจากการศึกษาตามหลักสูตรในปีการศึกษา ๒๕๖๔ – ๒๕๖๕ เป็นช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ส่งผลให้การเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบออนไลน์ ทำให้เกิดข้อจำกัดต่าง ๆ กล่าวคือ การเกิดผลกระทบทางร่างกายและจิตใจ อาทิ อาการอ่อนเพลีย เครียด เหนื่อยล้า ปวดตา รวมถึงผลกระทบทางการเรียนรู้ อาทิ ความกระตือรือร้นน้อยลง ไม่มีสมาธิ การขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และผู้เรียนกับผู้เรียน อันส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาตามหลักสูตรในรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จึงต้องมีการปรับปรุงและเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และการจัดการบริหารเวลา อาทิ การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอก่อนเข้าเรียน การติดต่อและขอคำปรึกษาจากอาจารย์ผู้สอนเมื่อมีความไม่เข้าใจหรือข้อสงสัย

๓.๒ การพัฒนา

เนื่องจากการศึกษาตามหลักสูตร ผู้เรียนจะได้รับมอบหมายงานซึ่งเป็นตัวชี้วัดและภาพสะท้อนความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งที่ได้ศึกษา โดยรูปแบบงานที่ได้รับมอบหมายอาจเป็นในรูปแบบของรายงาน บทความ รวมถึงการจัดทำ Infographic ซึ่งหมายถึงการนำข้อมูลหรือความรู้มาสรุปให้เป็นสารสนเทศในลักษณะของข้อมูล เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว โดยเป็นสิ่งที่ท้าทายและได้พัฒนาทักษะในการทำงานดังกล่าวเป็นอย่างมาก

ส่วนที่ ๔ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

(๑) หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการจัดการเรียนการสอนในวันเสาร์ – วันอาทิตย์ ส่งผลให้ผู้เรียนจำเป็นต้องการรักษาสสมดุลระหว่างการทำงานประจำและการเรียน ดังนั้น นอกจากการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และศักยภาพผ่านสถานภาพนักศึกษาแล้ว การทำงานประจำหรือการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในฐานะบุคลากรของหน่วยงาน ถือเป็นสิ่งที่ต้องยึดมั่นและบริหารจัดการให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นที่สุด

(๒) หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาโทที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้และความสามารถทางวิชาการในการบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นต่อบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม และมีทัศนคติและทักษะในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมที่ได้มาตรฐาน ดังนั้น หากนักสังคมสงเคราะห์ของหน่วยงานมีโอกาสได้ศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ถือเป็น

การพัฒนาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและอนาคต ผ่านการที่นักสังคมสงเคราะห์ได้เพิ่มพูนและพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทักษะในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และนโยบายสังคม

ลงชื่อ.....ผู้รายงาน
(นางสาวพูนวาท มหาทรัพย์สมบัติ)
นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ

ส่วนที่ ๕ ความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา

ขอให้นำความรู้ที่ได้ มาพัฒนาหน่วยงาน และโรงพยาบาลตากสิน

ลงชื่อ.....
(นายขจร อินทรบุหรณ์)
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลตากสิน

รายการอ้างอิง

- กัญญา ภูระหงษ์. (๒๕๖๑). ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพซ้ำของผู้ติดยาเสพติดในเขตจังหวัดปทุมธานี. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข, ๓๒*(๒), ๒๓-๔๐.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดลย์. (๒๕๕๐). *ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบาย และการวางแผนสังคม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดลย์. (๒๕๕๐). แนวคิดทฤษฎีรัฐสวัสดิการเพื่อนโยบายสาธารณะ: รัฐสวัสดิการจากขวาใหม่-ถึงซ้ายใหม่. *เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง รัฐสวัสดิการ: เครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในสังคม*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาย โพธิสิตา. (๒๕๖๔). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ ๙). บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ทัศนีย์ ลักษณะภิชนัชช. (๒๕๔๕). *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน : มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนิศา หิริญเทพ, อุมาพร อุดมทรัพย์กุล, และ รณชัย คงสกนธ์. (๒๕๕๖). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการไม่เสพยาเสพติดซ้ำในผู้เข้ารับการบำบัดในระบบบังคับบำบัด. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๕๘*(๒), ๑๕๗-๑๖๔.
- ปัทมาวดี โภชนกุล ชูชุกิ. (๒๕๕๒). *วรรณกรรมปริทรรศน์และการสังเคราะห์ความรู้ เรื่อง “สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย”*. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- ปิ่นททัย หนูนวล. (๒๕๖๔). *ทบทวนความรู้สังคมสงเคราะห์*. เอกสารประกอบการบรรยาย วิชา สค.๖๙๐ ปรัชญาแนวคิด และการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม. ภาค ๑/๒๕๖๔ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ท่าพระจันทร์.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ม.ป.ป.). *การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research)*. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก <http://old-book.ruacth/e-book/s/SO๒๖๓/s๑๒๖๓-๖.pdf>
- ระพีพรรณ คำหอม. (๒๕๔๙). *รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคม*. หจก.บางกอกบล็อกร.
- ศิริลักษณ์ ปัญญา. (๒๕๖๐). ศึกษาปัจจัยเสี่ยงของการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำของผู้รับการบำบัดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน *มหาวิทยาลัยราชธานี วิทยาเขตอุดรธานี, คณะพยาบาลศาสตร์, การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ ๒ “การวิจัย ๔.๐ เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”* (น. ๑๖๑-๑๖๙). ผู้แต่ง.
- Ilada Pitsuwan. (๒๕๖๓). จาก “ค้อนเคียว” สู่การทำความเข้าใจรัฐสวัสดิการและแนวคิดแบบมาร์กซิสต์. *Workpointtoday*. สืบค้นเมื่อ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๔, จาก <https://workpointtoday.com/marxist-welfare-state/>

Matana Wiboonyasake. (๒๕๖๑). *Big Data คืออะไร?*. Aware Group. สืบค้นเมื่อ

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก <https://www.aware.co.th/big-data-%E0%B8%84%E0>

[%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%A3/](https://www.aware.co.th/big-data-%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%A3/)

การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์

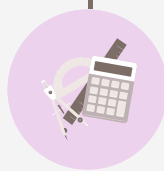

กระบวนการวิจัย

วิธีการศึกษา

- การวิจัยเชิงคุณภาพ (QUALITATIVE RESEARCH)
- การวิจัยเชิงปริมาณ (QUANTITATIVE RESEARCH)
- การวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (QUALITATIVE METHOD)

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (SEMI-STRUCTURED)
- แบบสอบถาม (QUESTIONNAIRE)
- แบบสังเกต (OBSERVATION FORM)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การศึกษาจากเอกสาร (DOCUMENTARY STUDY)
- การสัมภาษณ์เชิงลึก (IN-DEPTH INTVIEW)
- การสังเกต (OBSERVATION)
- การสำรวจ (SURVEY)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย /กลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำไปประยุกต์ใช้

ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของบุคคล กลุ่ม ชุมชน อันนำไปสู่การจัดบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์จึงเป็นการสำรวจความต้องการทางสังคมของผู้ใช้บริการเพื่อค้นหาวิธีการหรือแนวทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ที่สามารถตอบสนองความต้องการนั้นได้อย่างเหมาะสม

นางสาวพัทธนา มหาทรัพย์สมบัติ

นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ

งานสังคมสงเคราะห์ กลุ่มงานเวชศาสตร์ชุมชน โรงพยาบาลตากสิน

